

Módszertani ajánlás

Szociális munka csoportokkal

Készítette:

DMJV Családsegítő és Gyermekjóléti Központja
Dr. Éles Csabáné Lányi Mária, Orosz Ibolya Aurélia, Szatmári Sándorné
Debrecen, 2010.

Jóváhagyta: A Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet megbízásából
létrejött Módszertani Családsegítő Szolgálatok Országos
Munkacsoportja 2010.

A Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet megbízásából létrejött Módszertani Családsegítő Szolgálatok Országos Munkacsoportja a családsegítés szolgáltatást működtető és fenntartó szervezetek segítése és támogatása céljából módszertani ajánlásokat fogalmaz meg. Az ajánlások célja, hogy iránymutatást adjanak adott tevékenységek ellátásához. A módszertani ajánlások jogi normákban előírtakon túli tartalmi elemei nem kötelező érvényűek, hanem a kívánatos és elérendő optimális szolgáltatási elemeket, tevékenység tartalmakat határozzák meg, melynek alkalmazása, felhasználása javasolt a családsegítés szolgáltatást végző szakembereknek, a szolgáltatóknak és fenntartóiknak.

Jogszabályi háttér

Az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

- 64. § (4)** A családsegítés keretében biztosítani kell
- a) a szociális, életvezetési és mentálhigiénés tanácsadást,
 - b) az anyagi nehézségekkel küzdők számára a pénzügyi, természetbeni ellátásokhoz, továbbá a szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás megszervezését,
 - c) a családgondozást, így a családban jelentkező működési zavarok, illetve konfliktusok megoldásának elősegítését,
 - d) közösségfejlesztő, valamint egyéni és csoportos terápiás programok szervezését,
 - e) a tartós munkanélküliek, a fiatal munkanélküliek, az adósságtörlesztőkkel és lakhatási problémákkal küzdők, a fogyatékkal élők, a krónikus betegek, a szenvedélybetegek, a pszichiátriai betegek, a kábítószer-problémával küzdők, illetve egyéb szociálisan rászorult személyek és családtagjaik részére tanácsadás nyújtását,
 - f) a családokon belüli kapcsolaterősítést szolgáló közösségépítő, családterápiás, konfliktuskezelő mediációs programokat és szolgáltatásokat, valamint a nehéz élethelyzetben élő családokat segítő szolgáltatásokat.

Az 1/2000. (I.7.) SZCSM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről

- 30. §. (2)** A családsegítés az Szt. 64. §-ának (4) bekezdésében meghatározott feladatai körében
- a) szociális és egyéb információs adatokat gyűjt az ellátást igénybe vevő megfelelő tájékoztatása érdekében,
 - b) pszichológiai, jogi és egyéb tanácsadást szervez,
 - c) szervezi az aktív korú nem foglalkoztatott személyek együttműködési programját,
 - d) közösségfejlesztő, valamint egyéni és csoportos terápiás programokat szervez (üdültetés, táboroztatás, gyermekfelügyelet stb.) a működési területén élő lakosság számára,
 - e) segítséget nyújt az egyének, a családok kapcsolatkezelésének javításához,
 - f) segíti speciális támogató, önszorgító csoportok szervezését, működtetését.
- (3)** A családsegítés az alapfeladatain túl speciális szolgáltatásokat is nyújthat.

A 63/2006. (III.27.) Korm. rendelet a pénzügyi és természetbeni szociális ellátások igénylésének és megállapításának, valamint folyósításának részletes szabályairól

- 17. § (12)** Az Szt. 37/D. §-a szerinti együttműködés keretében az együttműködésre kijelölt szerv
- a) figyelemmel kíséri az (1) bekezdés szerinti határozatban megállapított határidő betartását, és annak megszegése esetén megvizsgálja a mulasztás okát, továbbá a rendszeres szociális segélyre jogosult személyt a jogerős határozat alapján - a szervnél történő megjelenésekor - nyilvántartásba veszi,
 - b) tájékoztatja a rendszeres szociális segélyre jogosult személyt az Szt. 37/D. § (2) bekezdése szerinti beilleszkedést segítő program elkészítésének menetéről, a programok típusairól, az együttműködés eljárási szabályairól,
 - c) a nyilvántartásba vételtől számított hatvan napon belül a rendszeres szociális segélyre jogosult személy bevonásával kidolgozza az egyéni élethelyzethez igazodó beilleszkedést segítő programot, és arról a segélyben részesülő személlyel írásban megállapodást köt,
 - d) folyamatosan kapcsolatot tart a rendszeres szociális segélyre jogosult személlyel és legalább háromhavonta személyes találkozás útján figyelemmel kíséri a beilleszkedést segítő programban foglaltak betartását,
 - e) legalább évente írásos értékelést készít a beilleszkedést elősegítő program végrehajtásáról, és amennyiben szükséges - a rendszeres szociális segélyre jogosult személy bevonásával - módosítja a programot.

A beilleszkedési programok fontos elemei a csoportos foglalkozások.

A tapasztalok szerint szinte minden családsegítő szolgáltatásnál / szolgálatnál / központnál működnek csoportok elsősorban preventív jelleggel ill. az aktív korúak ellátása beilleszkedési programjának keretein belül.

Az alábbiakban szeretnénk rövid útmutatót adni a csoportok szervezésével, működtetésével kapcsolatban. A módszertani útmutatóban igyekszünk rövid elméleti összefoglaló után elsősorban gyakorlati ismereteket adni a csoportokkal végzett szociális munkával kapcsolatban.

Személyi feltételek:

- felsőfokú szakirányú végzettség, a csoport jellegéből adódó egyéb szakmai ismeretek

Tárgyi feltételek:

- nyugodt, zavartalan légkört biztosító helyiség, ahol az érintettek kényelmesen elférnek
- szabadtéri csoportfoglalkozáshoz, alkalomhoz balesetmentes környezet
- a csoport jellegétől függően megfelelő eszközök, felhasználható alapanyagok, kommunikációs eszközök

A szociális csoportmunka definíciója

A szociális csoportmunka a szociális munka egyik válfaja (szociális esetmunka – szociális csoportmunka – közösségi szociális munka).

Toseland és Rivas definíciója szerint (*A szociális munka elmélete és gyakorlata 4. kötet*) a csoportmunka „emberek kis csoportjával végzett célorientált tevékenység, mely szocioemocionális igények kielégítése és feladatok végrehajtása érdekében történik. Az a tevékenység egyaránt irányul a csoport egyes tagjaira és a csoport egészére a szolgáltatási rendszeren belül.”

A csoportmunka a szociális munka azon irányzata, amely felismerte azt, hogy nemcsak egyénnel, hanem csoportokkal is lehet dolgozni. A csoportokban sokkal hatékonyabb lehet az érdekeket érvényesíteni, a csoporton belül a tagok egymást is képesek segíteni. A csoporttagok együttesen válnak képessé meghatározott szükségletek és az ennek megfelelő szolgáltatások kialakítására, együttesen képesek befolyásolni a környezetüket.

A csoport nem cél, hanem eszköz a csoporton belül értékeket közvetíteni, célokat megvalósítani. A csoport intenzívebb forma, mint az egyéni esetkezelés. A pszichoszociális készségek fejlesztésére, gyakorlására kiválóan alkalmas a csoport.

A csoport fogalma: Moreno leírása alapján

- A csoport összekötő láncszem az egyén és a társadalom között.
- A csoport az más, több, mint csupán emberek együttese, együttléte.
- A csoport magában hordoz sajátosságokat.

Mi a csoport:

- 3 vagy több fő alkotja
- akiket meghatározott cél, érdek kapcsol össze
- akiknek hasonló vagy azonos az értékrendje, s ezt az értékrendet elfogadják, magukénak tekintik.

A szociális csoportmunka a 19. század végén jelent meg elsősorban a settlement házakban. A szociális csoportmunka keretében elsősorban az életkörülmények javítása, a szabadidő hasznos eltöltése, a különféle hasznos ismeretek (pl. állampolgári) tanulása érdekében lépnek fel, tevékenykednek a csoport tagjai.

Az elfogadott értelmezések szerint a csoportmunka lényege az, hogy a hasonló helyzetben levő, hasonló problémákkal küzdő, azonos érdekű emberek közösséget alkotnak annak érdekében, hogy céljaikat elérjék. Ennek megfelelően a szociális csoportmunka eltér a csoportos pszichoterápiától, célja nem csupán az érzelmi problémák megoldása.

A szociális csoportmunka célja, hogy a csoport tagjai eljussanak arra a szintre, hogy

- kompetensnek érezzék meg a maguk saját életük irányításában
- adjon információt, tudást, készséget, ami ehhez szükséges
- adjon a követendő együttműködési mintákat
- megismerteti a tagokkal érdekvédelmi eszközöket, technikákat
- támogatást ad ezek kipróbálásának és készség szintű begyakorlásának fázisában

A csoportokat különféle szempontok szerint lehet csoportosítani: nagyság, alakulás módja, funkció szerint.

A csoportok felosztása a résztvevők száma szerint:

- **Kiscsoport** (3-20 fő között) – jellemzőek a közvetlen személyes kapcsolatok.
- **Nagycsoport** – nagy létszámú csoport, a közvetlen, személyes kapcsolatok már nem annyira meghatározóak
- **Közösség** – nagyságát tekintve nagycsoport jellegű, közös értékrendszerrel rendelkeznek

A csoportok alakulás módja szerinti felosztása:

- **Formális csoport** – szervezeten, jogi meghatározottsággal illeszkednek a társadalmi rendszerbe. Fontos szerepet töltenek be a szerepek és a pozíciók.
- **Informális csoport** – a tagok saját elhatározás alapján lépnek be ill. maradnak a csoport tagjai. Közös szándékok, cselekvések tartják össze. Spontán kezdeményezésre, szervezett intézmény keretei között jönnek létre.
 - *Természetes csoport* – a tagok spontán kezdeményezésére jönnek létre, jellemzői az érzelmi kapcsolatok, a közös értékek, spontán kialakított célok, funkciók.
 - *Mesterséges csoport* – elsősorban kutatási, oktatási, gyógyítási, személyiségfejlesztési célból hozzák létre.

A csoportok megoszlása funkció szerint:

- Spontán, érzelmi vonzódásokra, közös érdeklődésre alapozó természetes csoport
- Valamilyen meghatározott feladat elvégzésére szerveződött csoport

A csoportok gyakoriság szerinti fajtái:

- **Együletes csoportok:** egyszeri alkalommal történik a csoportmunka, a családsegítésben pl. „csoportos tájékoztató”, információs börze stb.
- **Többüléses csoportok:** folyamatjelleggel, többszöri együttléttel

Csoportok a tagok részvételének jellege szerint:

- **Nyitott csoport:** A csoportnak nincs állandó tagsága, minden alkalommal változik a csoport összetétele. Az ilyen csoportban nem alakul ki egy meghatározó mag. Ilyen lehet pl. egy játszóház, egy szabadidős programsorozat stb.
- **Zárt csoport:** A tagság állandó, a csoport fejlődése során kialakulhat egy központi mag. Ilyen pl. egy tanfolyam, egy osztály stb.

Közelebb jutunk a családsegítő szolgálatokban végzett csoportmunkához, ha egy másfajta, bővebb kategorizálást használunk.

A csoportok kategorizálása célok szerint (Thomas és Rivas)

Gyógyító terápiás csoportok:

- **Oktatócsoport.** Célja ismeretközlés, szemléltetés, vita és/vagy tapasztalat útján való tanulás.
- **Személyiségfejlesztő csoport.** Célja a tagok készségeinek fejlesztése. Az oktatócsoporttól eltérően fontos szerepet játszik a csoporton belül az érzelmi kötődés, kitárulkozás.
- **Terápiás csoport.** Céljai között szerepelhet a résztvevők viselkedésének megváltoztatása, korrekciója, a rehabilitáció. A középpontban a résztvevők problémái vagy céljai állnak. A csoportot összetartó kötelék, a cél a gyógyulás.
 - *Interperszonális tanulási csoport.* Cél a tagok segítése annak megismerésében, hogy viselkedésüknek milyen hatása van másokra, ill. mások viselkedésének milyen a hatása van rájuk nézve.
 - *Csoportfolyamatokat tanuló csoport* középpontjában a csoportszintű jelenségek állnak, másodlagosak csupán az interperszonális kapcsolatok.
 - *Egyénre orientált változtatási csoport* célja a résztvevők megváltoztatása.
 - *Csoportfolyamatra orientált változtatási csoport* a csoport-folyamatokat használja fel a változás előidézésére.
 - *Követelménycentrikus csoport* célja a résztvevők nemkívánatos viselkedésének megváltoztatása.
- **Szocializációs csoport**
 - *Társaskészség-csoport* célja a már meglevő készségek fejlesztése a hatékonyság érdekében
 - *Önkormányzati csoport* célja az intézmények lakóinak bevonása az intézmény napi irányításába úgy, hogy közben megtanulnak kommunikálni, döntéshozatalokban részt venni.
 - *Szabadidős csoport.* Többféle létezik aszerint, hogy a cél a kikapcsolódás vagy terápiás cél elérése.

Feladatcsoportok:

- **Szervezeti célok szolgáltatására alakult csoportok**
 - *Bizottságok.* Tagjai kinevezés vagy választás útján kerülnek kiválasztásra. Léteznek „ad hoc” vagy „állandó” bizottságok. Szervezeti célokat valósítanak meg.
 - *Küldött-tanácsok* kommunikációs láncszemet alkotnak különféle csoportok között azok küldöttei révén.
 - *Adminisztratív csoportok* az intézmények irányításában és működésében látják el feladataikat.
 - Adminisztratív vezető csoport feladata az intézmények vezetése, céljai megvalósításának elősegítése.

- Adminisztratív felügyelő csoport a szakmai munkát irányító szervezeti egység, a tagoknál fontos szerepet játszik a szakértelem.
- Adminisztratív ügyintéző csoport feladata a napi ügyvitel biztosítása.
- **Az ügyfélszolgálat javítása érdekében létrejött csoportok**
 - *Team.* Célja a tagok munkájának összehangolása egy sajátos ügyfélcsoport, probléma megoldása érdekében.
 - *Esetkezelési konferencia* célja egy kliens/kliensrendszer esetének megbeszélése. Meghívottjai az adott klienssel foglalkozó szakemberek, a kliens, továbbá konzultánsok
 - *Esetmegbeszélő csoport* célja segítségadás az esetgazdának.
 - *Társadalmi akciócsoport* keretein belül a szociális munkás segíti a csoport tagjait abban, hogy saját társadalmi vagy fizikai környezetüket megváltoztathassák.

Önsegítő csoportok (self-help)

Az önsegítő csoportok egy speciális cél elérésére, a kölcsönös segítségre irányulnak.

Cél: egy közös szükséglet kielégítése, társadalmi ill. mikroszintű változás előidézése. Szemtől szembeni interakció, tagok személyes felelősségét hangsúlyozza, a tagok közvetlenül kerülnek egymással kapcsolatba, nincs kijelölt vezető, egyenlő jogok vannak a csoportban.

3 elv működteti: csoportos elv, folyamatosság elve, önsegítés elve

A csoport tagjai egyenrangúak, tevékenységük a konkrét problémára irányul. A segítség nem másokra, hanem önmaguk megsegítésére irányul.

Az önsegítő csoportok jellemzői:

- szolidaritás
- egyenrangúság
- önkéntesség
- funkcionális vezetés (nem személyhez kötött)
- állandóság
- spiritualitás (liturgia, szertartás)
- függetlenség
- erős identitástudat (a csoport felvállalása)
- saját hagyományaikra épül

Önsegítő csoportok fajtái:

- alacsony küszöbű intézmények, csoportok (nincsenek nagy megkötések a bejutáshoz)
- problémára létrejövő önsegítő csoportok
- az önsegítő csoportokat támogató csoportok (pl. hozzátartozók, beteg gyerekek szülei, alkoholisták házastársai, stb.)

Csoportdinamika Kurt Lewin leírása alapján

A csoport és az egyén között nem statikus összefüggés van, hanem dinamikus. A csoportdinamika alapjelenségek azon történések összegzése, amely egy adott csoporton belül zajlanak. Ezek a jelenségek függnak a csoporttagok igényétől, céljaitól, érzéseitől, a csoporttagok közötti vonzásoktól és taszításoktól.

A csoportdinamika célja a csoportos együttélés és munka segítése. A tapasztalatok szerint a csoportokban lejátszódó folyamatok törvényszerűségeinek ismerete segít a csoporttagok közötti kapcsolatok javításában és így csoport sikeresebben valósítja meg a maga *speciális* célját.

Az „egészséges”, jól működő csoport lehetőséget ad arra, hogy a pozíciók és szerepek folyamatosan változhassanak (pl. témák változásának megfelelően). Ha szerepcserére nincs lehetőség egy adott közösségben, akkor feszültség alakul ki a csoportban.

Konstruktív és destruktív szerepek

Konstruktív szerepek:

- kezdeményező (változtat, újít, stb)
- véleménynyilvánító (kommunikációs szerep)
- kérdező (felvilágosítást kér mindenben)
- informátor (felvilágosítást ad mindenről)
- szabályalkotó (kimondja a csoport szabályait)
- általánosító (összefoglal, tisztáz stb.)
- engedelmeskedő (passzív, de fontos szerep)

Destruktív tevékenységi szerepek:

- akadékoskodó (a véleménynyilvánító torzója)
- vetélkedő (buzgó engedelmeskedő válhat ezzé)
- mindentudó (az általánosító túltengéses módon)
- hírharang (informál, de dezinformál is közben)

A csoport fejlődési folyamata következő komponensektől függ:

- a konstruktív, a csoportot segítő
- a csoportmunka céljára irányuló, konstruktív
- a diszfunkcionális, destruktív szerepkörök viszonyától.

A csoport működésében előforduló problémák

Agresszió a csoportban

- Ha a csoporttagok nem értenek egyet, akkor a belső feszültségek agresszió formájában megjelenhetnek
- Ez természetes reakció
- A csoport fejlettségi fokától, a csoporttagok készségétől függ a kezelése.

Bűnbakképzés

- az agresszió speciális, regresszív megjelenési foka
- a vezető felelőssége fontos, koordinálnia kell az elképzeléseket.

Rivalizálás

- a csoporttagok között (pl. a vezető kegyeiért)
- a vezetővel a vezetői funkciókért

Problémás csoporttagok jelenléte a csoportban

- akadályozza a csoport munkáját, s ezt vissza kell jelezni számára

Hallgatás jelensége a csoporton belül

- a hallgatás során megnő a belső feszültség.

Katarzis élmény a csoportban

- a csoport folyamatában egy olyan élmény, ami erőt ad, a hasznosságot erősíti
- érzelmi síkon jelentkezik először

A csoport működését akadályozó viselkedési formák

Moralizálás

- a problémával kapcsolatban általánosít
- a csoport egészére destruktívan hat

A segítő szerepét felvállaló csoporttag

- valamilyen túlkompenzálás, vagy e mögé bújás (nem akarja megmutatni magát a csoportnak)

A hallgató csoporttag

- nem vesz részt a csoportfolyamatokban (általában, szorong, félelem, motivátlanság érzésével jár)

A csoportból való kimaradás

- a csoport tagjai nem tudják, hogy miért marad el a társuk, s ez a bizonytalanság érzésével jár.

Titkot őrző csoporttag

- olyan csoporttag, aki meglebegteti, hogy van valami ténája, problémája, gondja, de erről nem akar beszélni.
- Ez is bizonytalanságot szül.

Domináns szerep betöltése

- mindhárom domináns akar lenni a csoportban

Hiszteroid csoporttag

- az a fontos számára, hogy ő legyen a középpontban, de egzaltált módon, nem konstruktív módon nyilvánul ez meg, hanem destruktívan.

A csoporttagokra vonatkozó szabályok:

- szerződéskötés
- időtartam
- rendszeresség
- hiányzás
- indokok a hiányzásra
- keretek meghatározása
- titoktartás
 - csak a csoportra tartozik minden, ami ott hangzik el
 - a csoport azzal dolgozik, amit hoznak, olyan mélységben, ahogy ez szükséges.

Csoport alakulásának módja, menete, folyamata

A csoport valamely cél és érdek mentén alakul, spontán lépnek be, érzelmi elköteleződés jellemzi. (lásd. Johari ablak)

Az időhatáros csoportmunka szakaszai

- *Előkészítő szakasz* - szükségletfelmérés, a szükségleteknek megfelelő csoportfajta kiválasztása, a csoport koncepciójának kialakítása, lehetséges csoporttagok elérése.
- *A csoport beindításának szakasza* – a csoport tényleges munkájának elindítása, csoportcélok pontosítása, szerződéskötés az együttműködésre, a csoport struktúrájának kialakítása
- *A munkafázis* – kitűzött célok teljesítése
- *A lezárás szakasza* – a végzett munka eredményének összegzése

A nem időhatáros csoportok esetében időről-időre szükség van a tevékenység értékelésére, a szükséges változtatások megtétele.

A fenti rövid elméleti összefoglalóból is kitűnik, hogy a csoportokkal végzett szociális munka esetében fontos a megfelelő elméleti alapok megléte.

Az elméleti rész után szeretnénk kitérni a nem-terápiás jellegű csoportok szervezésével kapcsolatos problémákra. A terápiás jellegű csoportokkal azért nem foglalkozunk, mivel ez az erre speciálisan kiképzett szakemberek feladata. A családsegítő szolgálatokon belül csak olyan családgondozó vagy egyéb szakember vezethetik, akiknek erre megvan a kompetenciája.

Véleményünk szerint a csoportoknál nagyon fontos, hogy megfelelő szakképesítéssel bíró szakember vezesse, mivel a terápiák speciális szakértelmet kívánnak. Amennyiben nem így van, többet árthatnak, mint használhatnak.

Szociális-mentálhigiénés és „egyéb” csoportok (KSH) szervezése, működtetése

Az előkészítés szakasza - szükségletfelmérés, a szükségleteknek megfelelő csoportfajta kiválasztása, a csoport koncepciójának kialakítása, lehetséges csoporttagok elérése.

Mire lenne igény? Kiknek a számára szervezzünk csoportot? Milyen jellegű csoportot szervezzünk?

Ez nem kerülhető meg, hiszen csoportjainknak elsődlegesen a szükségletekre és nem a szervező hobbijára, kedvenc tevékenységformájára stb. kell épülnie.

Mindehhez át kell tekinteni természetesen azt is, hogy az intézmény profiljába, célkitűzéseibe, feladatrendszerébe, mi illeszthető be.

Az igényfelmérés/szondázás történhet szóban, írásban egyaránt. A lényeg az, hogy kiderüljön, milyen jellegű csoportra lenne leginkább szükség. (Természetesen számítani kell arra is, hogy a leggondosabb igényfelmérés után sem garantált a siker a csoport tényleges beindulásával, folyamatos működésével kapcsolatban.)

Ez nagyon fontos amiatt, hogy olyan csoportok szervezésére kerüljön sor, melyekre ténylegesen szükség van. Fel kell mérni a környezetben ill. az ügyfelek között mely korosztályok, speciális helyzetben levő csoportok találhatók (különféle korosztályok, tartós munkanélküliek, „kulcsos gyerekek”, hazautazásra váró iskolások, gyermeküket egyedül nevelők, nagycsaládosok, speciális egészségi problémákkal küzdők stb.)

Mire van lehetőségünk? (tárgyi, személyi feltételek) Anyagi vonzat.

A szolgálatok anyagi lehetőségei között nagy eltérések vannak. Nagyobb költségvonzatú programokat csak akkor érdemes tervezni, ha erre a költségvetés vagy a pályázatok lehetőséget biztosítanak.

Valamennyien tisztában vagyunk azzal, hogy ezen a téren mennyire leleményesek tudunk lenni. Amennyiben az anyagi lehetőségek szűkösek, körül kell nézni a szűkebb és tágabb

környezetben, hogy ki miben tud segítséget adni, ki milyen témában, területen tud közreműködni.

A felmerülő költségeket feltétlenül tervezni kell, hiszen e nélkül nem tudjuk eredményesen biztosítani a csoport működéséhez szükséges feltételeket.

A program megtervezése

Szerencsés dolog, ha a csoport programjának összeállításakor figyelembe tudjuk venni a résztvevők igényeit, kéréseit, felvetéseit. Ez persze nem jelentheti a „lesz ahogy lesz” programtervezést. Mindenképpen állítsunk össze előzetesen egy tervet, amelyet aztán a tagok felvetései alapján tudunk módosítani.

A program összeállításánál figyeljünk arra, hogy olyan programot tervezzünk, mely számot tarthat a leendő tagok érdeklődésére. Mindenképpen tegyünk bele vonzó programelemeket is.

Propaganda

Ezen a ponton minden szervezőnek tisztában kell lenni a helyi adottságokkal, szokásokkal és lehetőségekkel.

Amennyiben írásos szóróanyagot készítünk, akkor vigyázni kell arra, hogy az összeállítás figyelemfelkeltő legyen, készítse azt, aki kezébe veszi arra, hogy el is olvassa. Ezt a mai számítógépes technikával már viszonylag könnyű megvalósítani: kiemelések, betűtípusok váltogatása, kis ábrák stb. Figyelni kell arra, hogy az érdeklődő minden lényeges információt megtaláljon a szórólapon, a szervező nevével, telefonszámával.

Ezeket a szórólapokat ki lehet tenni az intézményi ill. az önkormányzati hirdetőtáblákra, olyan helyekre, ahol sokan megfordulnak (orvosi rendelő, gyógyszertár, posta, boltok, oktatási-nevelési intézmények stb.) Vigyázni kell arra, hogy mindehhez megszerezzük az illetékes engedélyét is.

Ahol van helyi újság, önkormányzati értesítő, helyi kábeltelevízió, ott feltétlenül kerüljön bele abba is a híryanag, mivel azok sokkal szélesebb körhöz jutnak el, mint a sima szóróanyagok. Mindenképpen a helyben szokásos tájékoztatási lehetőségeket kell kihasználni.

Főleg kisebb helyeken érdemes megkeresni azokat a személyeket, akik aztán továbbadhatják környezetüknek a híreket. (Tudomásunk van olyan, zömében gyakorló hívők által lakott településről, ahol a helybeli tisztelendő úr mise után hirdette ki a híveknek a családsegítő szolgáltatásait, programjait.)

Érdemes – természetesen a csoport jellegétől függően – megkeresni azokat a hivatalos személyeket is, akik a leendő programról tájékoztathatják az érintetteket (a csoport jellegétől függően: orvosok, védőnők, pedagógusok, szociális szakemberek stb.).

A csoport találkozási idejének kiválasztása

Nagyon sok múlhat a program konkrét időpontjának kiválasztásán. Ezt mindig a résztvevők ill. időbeosztásuk jellege dönti el, egy rosszul kiválasztott időpont eleve kudarcra ítélteti a csoport munkáját. Ne szervezzünk pl. férfiaknak szóló programot a televíziós futballközvetítések idejére, felnőtteknek szóló szabadidős programot a kerti munkák idejére

olyan helyen, ahol jellemző a kert- ill. földművelés, kisgyermekes édesanyáknak az intézményi kezdés ill. intézményből való hazavitel idejére stb. Gyermeket is érintő csoportoknál, programoknál figyelembe kell venni az iskolai, óvodai elfoglaltságot stb. Figyelembe kell venni a helyi közösség szokásait, a vallási és egyéb ünnepeket is. Ne szervezzünk pl. szórakoztató jellegű programokat böjti vagy húsvét előtti időszakra.

A csoporttagok kiválasztása

Ez elsősorban a csoport jellegétől és céljától függ. Amennyiben a csoport összeállítása a szervezőn múlik – a csoport jellegének és céljának megfelelően – akkor a kiválasztásnál figyelembe kell venni a későbbi együttműködés sikerét biztosító kritériumokat.

A csoportok egy részénél ez nemcsak a szervezőn múlik, hanem azon, hogy a megcélzott réteg, csoport tagjai közül kik kívánnak részt venni a közösség munkájában. Ez jellemző a nyilvánosan meghirdetett csoportokra, ahol elsősorban a téma, a cél határozza meg, hogy kik kívánnak az adott csoport munkájába bekapcsolódni.

Lazább szerkezetű és tematikájú csoportoknál az első interjút helyettesítheti egy beszélgetés, egy bemutatkozó kör stb.

Feltétlenül vegyük azt is figyelembe, hogy ügyfeleink egy része egészségügyi, mentális vagy pszichés állapota miatt nem alkalmas arra, hogy csoportfoglalkozásokon részt vegyen. Jelenlétük „szétverheti” a csoportot.

A csoport beindításának szakasza – a csoport tényleges munkájának elindítása, csoportcélok pontosítása, szerződéskötés az együttműködésre, a csoport struktúrájának kialakítása

Ha az előzőekben vázoltaknak megfelelően készítettük elő a csoport beindítását, akkor sor kerülhet a csoport első találkozására.

Ekkor történik meg a csoport céljának pontosítása, a keretek tisztázása, a munkaterv, a tematika összeállítása.

Ezen a ponton különbséget kell tenni azon csoportok között, melyek előre meghatározott tematikára épülnek (ezt a vezető határozza meg) és azok között, melyeknél lehetőség van a csoporttagok javaslatai, kérései, felvetései szerinti összeállításra.

Az előzőre példa lehet pl. egy kismamaklub, ahol többé-kevésbé kötött a tematika. (a gyermekvállalás biológiai, orvosi, lelki folyamata, a szülés, a csecsemő gondozása, gyermekbetegségek stb.)

A nem kötött tematikájú csoportoknál mindenképpen figyelembe kell venni a csoporttagok javaslatait, ötleteit, kéréseit, hiszen így válhat a csoport a csoporttagok érdeklődésére, aktív közreműködésére számot tartható közösséggé.

Az első foglalkozáson sort kell keríteni a csoport működési kereteinek, céljainak meghatározására, mely a csoport jellegétől függően lehet szóbeli megállapodás vagy írásbeli szerződés.

Szintén az első alkalommal kell meghatározni az időkereteket (találkozások száma, gyakorisága, időtartama), a csoport lezárásának módját (ez természetesen ismét a csoport jellegétől függ).

Az első foglalkozáson lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a csoport tagjai bemutatkozhassanak egymásnak. Javasoljuk „névtábla” készítését keresztnévvel, hogy a csoport tagjai nevükön tudják egymást szólítani.

A munkafázis – kitűzött célok teljesítése.

Ez a csoport tulajdonképpeni működésének szakasza, ahol a csoport jellegétől függően folyik a tevékenység.

Itt természetesen megint különbségek vannak a csoport jellegétől ill. céljától függően. A kötött tematikájú csoportoknál fontos a tematika következetes s pontos megvalósítása, melytől eltérni nem nagyon lehet, bár mindig adódhatnak az eltérést kiváltó okok, jelenségek.

A szabadidős vagy egyéb, kötetlenebb csoportoknál már nagyobb a lehetősége annak, hogy az eredeti tervektől eltérő legyen a megvalósuló munka. Ezt mindig az adott szituáció határozza meg.

A lezárás szakasza – a végzett munka eredményének összegzése.

Erre a kötött tematikájú, zárt időkeretű csoportoknál feltétlenül sort kell keríteni, hiszen ezáltal lehet eldönteni, hogy sikerült-e maradéktalanul megvalósítani a célkitűzéseket.

Tisztázni kell ezen túl még azt is, hogy a csoport tevékenysége milyen hatással volt a csoport tagjaira, mennyiben értünk el pozitív változásokat, mennyiben volt megfelelő az összeállított tematika, a választott módszer.

Ezeket elemezve tehetjük eredményesebbé a jövőbeli csoportok működését.

Természetesen minden csoport esetében el kell végezni ezt az elemzést, összegzést, hiszen így tehetjük munkánkat eredményesebbé.

A csoportvezetővel szembeni szakmai követelmények, a csoportvezető feladatai

Nagyon fontos, hogy a csoportvezető megfelelő elméleti ismeretekkel rendelkezzen a csoportra, a személyiségre és a csoport jellegétől, tematikájától függően az egyes szakterületekre vonatkozóan.

Teljesen más elméleti felkészültség kell egy önismereti csoport, terápiás csoport vezetéséhez, amiről fentebb már írtam. Fontosnak tartom hangsúlyozni, csak olyan csoport vezetésére, szervezésére vállalkozunk, amihez megvan a szükséges képesítésünk.

Fontos a gyakorlati felkészültség, a csoport működéséhez szükséges technikai eszközök használatának, működésének készség szintű ismerete is (tömegkommunikációs eszközök, videomagnó stb.). Triviális példák: ne tartson kézműves-foglalkozást azt, aki nem rendelkezik megfelelő politechnikai, alapfokú manuális készségekkel; ne arra bízunk a

gyermekprogramokat, aki nem tud bánni a gyerekekkel; ne az tartsa pl. a háztartásvezetési klubot, aki nem vezet háztartást stb.

Nagyon fontos a megfelelő kommunikációs készség, hiszen enélkül nehéz csoportot vezetni.

Elengedhetetlen az emberekkel való megfelelő bánásmód készsége is, de ez szakmánkban amúgy is nélkülözhetetlen.

Nem lehet nélkülözni a vezetői készséget, hiszen állandóan „kézben kell tartanunk” az eseményeket, szükség esetén azonnal reagálnunk kell a megjelenő problémákra, felvetésekre, be kell avatkoznunk a csoport munkájába.

Fontos továbbá az önismeret és az emberismeret megfelelő szintje is, hiszen ezek nélkül sem lehet eredményesen csoportot vezetni.

A szociális munkában nélkülözhetetlen toleranciát, empátiás készséget sem szabad figyelmen kívül hagynunk.

Fentiekén kívül számos, speciális ismeretre, készségre és képességre is szükség van még a csoport vezetése során, ezekre a szakirodalom és a gyakorlat adhat pontos választ.

Az eddig leírtakból következik *a csoportvezető feladata*.

A csoportvezető feladata a csoport működésének lehető legmagasabb szintű biztosítása (előkészítés, célmeghatározás, folyamatos működés, lezárás). Az ő feladata továbbá a megfelelő körülmények és légkör biztosítása, a csoportfejlődés segítése, a kritikus helyzetek, problémák felismerése és kezelése stb.

Adminisztrációs feladatok a csoportok működésével kapcsolatban

Foglalkozásterv és költségvetés (1. sz. melléklet)

Az egyes foglalkozásokra vonatkozó előzetes munkavázlat (cél, módszer stb.)

Megállapodás a csoporttagokkal (szükség esetén, a csoport jellegétől függően)

Jelenléti ív, csoportnapló (jelenlét rögzítése, feljegyzések a fontosabb információkról, eseményekről) (2., 3. sz. melléklet)

Esetnapló/személyi adatlap a csoport tagjaira vonatkozóan. Ez azért fontos, mert a KSH-statisztikában szerepeltetni kell a csoportokban végzett szociális munka résztvevőire vonatkozó adatokat is.

Értékelőlap, elégedettség mérése (4. melléklet)

Beszámoló, összegzés a végzett munkáról. Ezt a csoport jellegétől függően a csoport lezárásakor vagy évente kell elkészíteni. 5. sz. melléklet

Gyakorlati példák a csoportokban végzett szociális munkára

Végezetül szeretnénk egy felsorolást adni azokról a csoportokról, programokról, melyekkel az észak-alföldi régióban találkoztunk. A besorolás, felsorolás esetleges, mivel a csoportok konkrét tematikáját is ismerve lehetne pontos képet adni.

Életciklushoz kapcsolódó, „életfa” programok:

- Gyerekeknek, fiataloknak: kölyökklub, kamaszklub, középiskolások csoportja, ifjú környezetvédők csoportja, szünidei programok, önismereti csoportok, színjátszó-csoport, tini-klub, filmklub, Pályaválasztást segítő klub stb.
- Házasságra felkészítő csoportok, kismamaklub
- Baba-mama klub, bababarát-klub, szülőklub
- Háziasszonyok klubja
- Nőszirmklub, Őszülő klub
- Fiatal nyugdíjasok klubja, nyugdíjasok klubja, időscsoport

Rétegklubok:

- Munkanélküliek csoportja
- Nagycsaládosok csoportja
- Egyszülős klub
- Fogyatékos gyermeket nevelő szülők csoportja
- Ápolási-díjon levők csoportja
- Mozgáskorlátozottak csoportja
- Nők klubja, Női szerepek csoportja
- Férfiklub

Tanfolyam jellegű programok:

- Szabás-varrás klub
- Gitárklub
- Nyelvtanfolyamok
- Számítógépes ismeretek oktatása
- Álláskeresési technikák
- Főzőiskola

Tréning jellegű programok:

- Én-erősítő tréning
- Önismereti tréning

Szenvedélybetegségekhez kapcsolódó programok:

- Alkoholelles klub
- Drogprevenciós klub

Egészségmegőrző csoportok

- Idősek egészségmegőrző klubja
- Gyógytorna, egészségmegőrző torna, tinitorna, nyugdíjas torna, alakformáló tornaklub
- Diabetes-hipertónia klub
- Mozgáskorlátozottak klubja
- Hastánc-csoport
- „Kamaszkodó” egészségnevelő csoport
- Vitamin-klub

Háztartási-életmód klubok

- Életmódklub
- Háztartási ismeretek klubja
- Háztartásgazdálkodási klub
- Életformaváltó-klub

Szabadidős klubok

- Kézimunkázó nők klubja
- Filmklub
- Hagyományőrző klub
- Kultúrklub
- Kreatívklub
- „Kétkeréken az utcán” csoport

RSZS-esben, RÁT-ban részesülők számára szervezett csoportok, csoportos foglalkozások

- Csoportos tájékoztatók (pl.: szociális ellátásokkal, START-kártyával, alkalmi munkavállalói könyvvel, tanfolyamokkal, továbbképzésekkel, munkalehetőségekkel stb. kapcsolatban)
- Mentálhigiénés, önismereti, készségfejlesztő foglalkozások
- Álláskeresési technikák
- Munkamotivációs csoport
- Klubok: fentiekből bármely, mely érdeklődésre tarthat számot

Ajánlott irodalom:

Csepeli György: Szociálpszichológia, Bp., Osiris, 1997.

Csoportlélektan (tanulmánykötet) Bp., 1980. Gondolat

Csoportlélektan. Családsegítés, mentálhigiéné módszertani füzetek. Híd Családsegítő Központ, Bp., 1990.

Kézikönyv szociális munkásoknak. Szerk.: Kozma Judit. Bp., 2002. Szociális Szakmai Szövetség

Közösségi mentálhigiéné. Szerk.: Gerevich József. Bp., 1989. Gondolat

Popper Péter: A csoport-pszichoterápia elméleti és gyakorlati kérdései. Bp., 1984. Akadémiai

Rudas János: Delfi örökösei. Bp., 1990. Gondolat

Szociális munka elmélete és gyakorlata 4. k.: Szociális munka csoportokkal, Bp., 1997.

.....
 csoportfoglalkozás terve¹

A csoportfoglalkozások célja	
A csoportfoglalkozások célcsoportja	
A csoport tervezett létszáma	
A csoport jellege	
Csoportfoglalkozások tervezett időtartama	
Tervezett alkalmak száma	
Egyéb megjegyzések	

A csoportfoglalkozások tematikája, módszerei, eszközigénye, költségvetés

Tervezett időpont	Téma	Alkalmazott módszerek	Eszközsükséglet	Költségigény
Csoport-előkészítés, szervezés költségei				

Csoportvezetők:

¹ A Szolnoki Kistérség Többcélú Társulása Humán Szolgáltató Központ anyaga alapján

Csoportos foglalkozásokon való részvétel (csoportnapló)²

Csoport neve:

Csoport vezetője:

Ssz.	Név	Időpont					
		...	...	...	...	...	...
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							

² Ez a nyilvántartás egyszerűbbé teszi a féléves ill. éves statisztikák elkészítését a csoportokban végzett szociális munkával kapcsolatban.

.....

CSOPORTFOGLALKOZÁS
ÉRTÉKELŐLAPJA³

Kérjük, hogy a következő állításokkal kapcsolatos elégedettségét az iskolai osztályzatokhoz hasonlóan 1-től 5-ig értékelje. Az "1" jelenti az elégtelen teljesítést, "5" pedig a kiváló szintet.

A csoportfoglalkozással kapcsolatos általános elégedettségének mértéke:

1. A csoport óraszám:	1	2	3	4	5
2. A csoport helyszínének kiválasztása:	1	2	3	4	5
3. A csoporthoz biztosított tárgyi feltételek:	1	2	3	4	5
4. A csoportban résztvevők száma:	1	2	3	4	5
5. A csoport időbeosztása:	1	2	3	4	5
6. A kapott ismeretek, feldolgozott témák gyakorlati haszna:	1	2	3	4	5
7. A témák illeszkedése az Ön elvárásaihoz:	1	2	3	4	5
8. A program egyéb szolgáltatásai:	1	2	3	4	5
9. Összességében a csoport színvonalával való elégedettsége:	1	2	3	4	5

A csoportvezetővel kapcsolatos általános elégedettségének mértéke:

1. A csoportvezető stílusa:	1	2	3	4	5
2. A csoportvezető felkészültsége:	1	2	3	4	5
3. A csoporttagokra irányuló figyelme:	1	2	3	4	5

³ A Szolnoki Kistérség Többcélú Társulása Humán Szolgáltató Központ anyaga alapján

A csoport működésével kapcsolatos értékelése:
--

1. A csoporttagok aktivitása :	1	2	3	4	5
2. A csoporttagok egymás iránti bizalma:	1	2	3	4	5
3. A csoporttagok együttműködése:	1	2	3	4	5
4. A csoport problémamegoldó képessége:	1	2	3	4	5
5. A csoport kreativitása:	1	2	3	4	5

Kérjük, hogy az alábbiakra szöveges választ adjon!

Mit tartott leginkább hasznosnak a foglalkozásokon?

.....

.....

Milyen témakörökről hallott volna még szívesen?

.....

.....

Ha lenne lehetősége változtatna - e valamin (tematika, helyszín, szervezés, csoportvezető) és hogyan?

.....

.....

.....

.....

Részt venne - e még egyszer hasonló színvonalú csoportos foglalkozáson?

.....

.....

Ajánlaná - e mások számára is ezt a csoportot?

.....

.....

Milyen foglalkozásra járna szívesen a jövőben?

.....

.....

Köszönjük a válaszadást!